

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Bakalářská práce

ROZVÍJENÍ RYTMICKÉHO CÍTĚNÍ U DĚTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Autor práce: Barbora Rábová

Vedoucí práce: Mgr. Karel Ochozka

Studijní program: Pedagogika volného času (PS)

2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne:

.....

Barbora Rábová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Karlu Ochozkovi za jeho odborné vedení. Při psaní bakalářské práce mi dával cenné rady, připomínky a výtky, které mi velice pomohly. Děkuji mu za jeho čas, který mi věnoval a za jeho trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat svému partnerovi, své rodině a svým přátelům za jejich podporu a pomoc.

Obsah

Úvod.....	6
1 Dítě v mateřské škole.....	8
1.1 Mateřská škola	9
1.1.1 Výchovně vzdělávací cíle.....	9
2 Vývoj předškolního dítěte.....	10
2.1 Kognitivní funkce	10
2.1.1 Vývoj myšlení a řeči	11
2.1.2 Vývoj paměti a pozornosti	12
2.2 Percepčně motorické funkce	12
2.2.1 Zrak	12
2.2.2 Sluch.....	12
2.2.3 Motorika	13
2.3 Emoce	13
2.3.1 Emoce a socializace	13
2.3.2 Emoce a nonverbální komunikace	14
2.4 Hra.....	14
2.5 Hudební vývoj dítěte.....	15
3 Hudební výchova v mateřské škole	17
3.1 Tvořivost dítěte	17
3.2 Hudební činnosti	18
3.2.1 Zpěv a nácvik písně.....	19
3.2.2 Pohyb a poslech.....	20
3.2.3 Motivace dítěte k hudebním činnostem	20
4 Rytmické cítění a hudební výrazové prostředky.....	22
4.1 Rozvíjení rytmičkého cítění	22

4.1.1	Ukolébavky	23
4.1.2	Říkadla	23
4.1.3	Písničky	23
4.2	Hudební výrazové prostředky	24
4.2.1	Rytmus	24
4.2.2	Melodie a harmonie	25
4.2.3	Tempo	25
4.3	Hra na tělo a Carl Orff	26
5	Vybrané hry k rozvoji rytmického cítění	27
5.1	Bubeníček	28
5.2	Indiáni	29
5.3	Hastrmánek	30
5.4	Příšera	31
5.5	Pantomima	32
5.6	Stisk	33
5.7	Improvizace	34
	Závěr	36
	Seznam použitých zdrojů	37
	Seznam použitých internetových zdrojů	39
	Abstrakt	40
	Abstract	41

Úvod

Tématem bakalářské práce je rozvoj citění u dětí v mateřské škole (dále jako MŠ). Zvolila jsem toto téma, jelikož spojuje můj koníček a mé oblíbené praxe. V MŠ jsem strávila v průběhu studia spoustu času a vždy jsem odcházela s pocitem, že bych se jednou ráda paní učitelkou stala. Hudba mě doprovází již od malička, ať už formou volnočasových kroužků, nebo poslechem oblíbených skladeb při každodenních činnostech. V dětství jsem byla osm let členkou pěveckého sboru a zkoušela hrát na mnoho hudebních nástrojů. Hudební svět mě ale po odchodu ze sboru neopustil, ba naopak. Hudbu stále aktivně vyhledávám a ráda navštěvuji koncerty různých žánrů. Uvědomila jsem si, jak zásadně dokáže hudba člověka ovlivnit a také mu pomoci zvládat i mnohé vypjaté situace. Probouzí v něm různé nálady a emoce. Rozvíjí celou osobnost, a to nejen dětskou. Toto uvědomění mě motivovalo se tématem zabývat. Jako hlavní prvek hudby jsem si v mé práci vybrala rytmus. S rytmem se člověk dennodenně setkává a je jeho přirozenou součástí. Zároveň jeho vnímání je pro rozvoj dětského citění hudby stěžejní.

Cílem práce je navrhnout aktivity pro rozvoj rytmického citění u dětí v MŠ. Tyto aktivity by se zároveň mohly stát inspirací pro ty, kteří se zajímají o práci s dětmi a přinést jim nové nápady, jak u dětí hudební citění rozvíjet. Jako prostředek k návrhům byla zvolena hra, která je dle mého názoru v prostředí MŠ typická a často využívaná. Její účel není pouze zabavit, ale má i spoustu důležitých funkcí v rozvoji dítěte a mezi jednu z nich patří také schopnost se „něčemu“ naučit, „něco“ rozvíjet. Na základě stanoveného cíle jsem práci strukturovala do pěti kapitol.

Práce je členěná do pěti kapitol, které jsou rozdělené ještě na více podkapitol. První čtyři kapitoly obsahují shrnuté poznatky a pátá kapitola popisuje navržené hry. Všechny kapitoly se opírají o poznatky z odborné tištěné literatury, nebo elektronických dokumentů.

První kapitola obsahuje nástup dítěte do mateřské školy. S ním spojené to, jak mateřská škola dítě ovlivňuje, proč je mateřská škola důležitá... Jaké jsou dnes učitelky v mateřských školách (jejich předchozí studium) a rozvoj škol. Zahrnuje i výchovně vzdělávací cíle.

Druhá kapitola se věnuje vývoji dítěte v mateřské škole. Jedná se o vývoj kognitivních funkcí (myšlení a řeči, paměti a pozornosti), vývoj percepčně motorických funkcí (vývoj zraku, sluchu, motoriky) a nakonec vývoj emocí, s nimiž spojenou socializací a nonverbální komunikací. Zmiňuje i využití komunitního kruhu. Jak již bylo zmiňováno, aplikace hry je v předškolním věku velmi důležitá, tudíž byla zahrnuta podkapitola, která se hře samostatně věnuje.

Třetí kapitola je zaměřená na hudební výchovu v MŠ. Na začátku zde popisují první kontakty dítěte s hudbou, následně tvořivost a její rozvíjení, podmínky pro rozvoj činností a přecházím na konkrétně hudební činnosti. Zde se věnuji tomu, co by paní učitelky měly vědět o rozvoji hudebních činností u dětí a vzdělávacímu obsahu, dále pak zpěvu, nácvičku písničky a s ním spojenému pohybu a poslechu. Velmi důležitou „složkou“ v hudební výchově a hudebních činnostech (ale nejen v nich) je motivace dítěte, kterou zde také popisují.

Ve čtvrté kapitole se pro potřeby práce věnuji hudebnímu cítění u dítěte v MŠ, hudebním výrazovým prostředkům, ale také hře na tělo a učení Carla Orffa. Hlavním prvkem je zde rytmus. S rytmem souvisí ukolébavky, říkadla, a písničky, které jsou u dětí velmi oblíbené. Popisují také melodii, harmonii a tempo, které je důležité při hudebních hrách a při vytváření písniček. Následně se zaměřuji na hru na tělo, která je spojená se skladatelem a pedagogem Carlem Orffem a jeho hudebním instrumentářem.

V páté kapitole jsou popsány rytmické hry, které byly mnou vyzkoušeny. Jejich cílem je rozvoj rytmického cítění u dětí v MŠ, ale také kognitivních, afektivních a psychomotorických funkcí, a to zábavnou formou. Jak jsem již zmiňovala, hra je pro svět předškolního dítěte velice důležitá. Při návrzích her jsem pečlivě zohlednila teoretická východiska z předchozích kapitol.

1 Dítě v mateřské škole

„Vstupem do mateřské školy je dítě vnímáno širší rodinou jako statečné, šikovné a bývá povzbuzováno a oceňováno.“¹

Pro každé dítě, které začíná chodit do mateřské školy, je klíčové, aby si uvědomilo novou a důležitou roli, kterou má. Při vstupu do nového prostředí je vhodné projevit ocenění, například plněním přání dítěte, nebo sdílením společných zážitků (společný nákup školního oblečení). Na konci školního roku je důležité vyjádřit dítěti naše uznání, třeba prostřednictvím nějakého zajímavého zážitku. Je nejenom radostné, ale i důležité vysvětlit dítěti, že z něho máme radost, oceňujeme ho a snažíme se aktivně zapojit do celé dětské komunity.²

Rodina i ostatní zástupci sociálních institucí mají významný vliv na výchovu dítěte. Informace a různé zkušenosti, které tyto instituce poskytují v interakci s dospělými, formují dětský pohled na svět. Často se délka pobytu dětí ve školce odvíjí od pracovního nasazení rodičů, což vede k situaci, kdy jsou děti ve školce přítomny celý den. Mateřská škola zastává klíčovou roli v socializaci a výchově dítěte. Práce učitelek v mateřské škole má významný podíl na podporování pozitivního vývoje dítěte a zvládnutí jeho eventuálních obtíží v chování. Kontakt s vrstevníky je důležitý, ale neméně klíčový je prostor, který školka poskytuje pro individuální výchovu. Dítě v mateřské škole získává nové zkušenosti, které obohacují jeho pohled na svět mimo rámec rodiny. Proces zvykání si na cizí autority a podřizování se představuje další důležitý krok v jeho vývoji. Předškolní zařízení může působit negativně, pokud se ztratí individuální přístup k dítěti, nebo nemusí být přijato dětmi ve skupině.³

¹ KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*, s. 73

² Srov. *Tamtéž*, s. 73

³ Srov. HOSKOVCOVÁ, S. *Psychická odolnost předškolního dítěte*, s. 35-38

1.1 Mateřská škola

Předškolní vzdělávání se flexibilně přizpůsobuje kognitivním, vývojovým, sociálním a emocionálním potřebám každého dítěte. V posledních letech se pedagogické přístupy zaměřují na individuální rozvoj dětských osobností a vztahy ve skupině, neboť mateřská škola je ideálním prostředím pro takovou práci. Pobyt v mateřské škole představuje pro dítě kvalitativně odlišnou zkušenost oproti rodinnému prostředí. V dnešní době projevují učitelky a učitelé ve školách značný zájem o vlastní odborný rozvoj. Většina pedagogických fakult nyní nabízí obor: Učitelství pro mateřské školy. Studium na vysoké škole zahrnuje předměty zaměřené na vývoj dítěte, jeho specifika a odlišnosti, a také různé vzdělávací oblasti, včetně těch výtvarných, hudebních a tělesných... Při práci s malými dětmi je klíčový rozvoj osobních kvalit studenta a jeho ochota a schopnost nalézt vhodný přístup k dítěti a rodině.⁴

1.1.1 Výchovně vzdělávací cíle

Důležitými aspekty pro další rozvoj a vzdělávání dětí je jejich spokojenost, zajištění potřeb a péče o zdraví. Často jsou stanovené cíle rozděleny do kategorií, které se vzájemně doplňují. Základní cílové kategorie, které se často objevují ve třídním programu, jsou:

- Zaměření na rozvoj motoriky - pohybové a sportovní dovednosti, senzomotorika.
- Zaměření na rozvoj myšlení a řeči - chápání souvislostí, pojmů, rozvoj slovní zásoby, prevence poruch výslovnosti...
- Zaměření na rozvoj osobnosti dítěte a jeho dovedností - vytváření vzájemných vztahů, spolupráce, porozumění...
- Zaměření na rozvoj tvořivosti, seberealizace - estetika a výchova (výtvarná, hudební, hudebně pohybová...).
- Zaměření na rozvoj běžných dovedností.⁵

⁴ Srov. KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*, s. 101-102

⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 123-124

2 Vývoj předškolního dítěte

Předškolní období je rozsáhlé - od věku batolete až po nástup do školy, během kterého probíhá intenzivní vývoj a transformace u dítěte. Dochází k postupnému rozvíjení dovedností v oblastech, jako jsou řeč, myšlení, paměť, pozornost, percepční funkce, motorika a grafomotorika, spolu s rozvojem schopnosti motorické a senzomotorické koordinace. Pro předškolní období je charakteristická významná důležitost hry. Hraní her představuje klíčový prvek pro budoucí rozvoj dovedností, které budou pro dítě prospěšné v životě, včetně psaní, počítání a čtení. Pohybové a rytmické hry například podporují rozvoj pozornosti, percepčně-motorických funkcí a zároveň posilují motivaci.⁶

2.1 Kognitivní funkce

„Poznávání je zaměřeno na nejbližší svět a na pochopení pravidel, která v něm platí. Mění se způsob, jakým k němu dítě přistupuje, ale nejde o zásadní, kvalitativní proměnu poznávacích strategií.“⁷

Rozvoj kognitivních schopností představuje proces, během kterého dochází ke změnám v oblasti paměti, myšlení, jazykových schopností a myšlenkových procesů. Tyto transformace jsou ovlivněné jak genetickými faktory, tak sociálním prostředím, včetně výchovy a učení. Vývoj těchto schopností tedy úzce koresponduje s úrovní zralosti a připravenosti dítěte na přechod do školního období. Je důležité, aby dítě mělo vytvořené předpoklady pro úspěšné zvládnutí dovedností čtení, psaní a počítání.⁸

⁶ Srov. JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*, s. 10-11.

⁷ VÁGNEROVÁ, M., LISÁ, L. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*, s. 173.

⁸ Srov. JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*, s. 12.

2.1.1 Vývoj myšlení a řeči

Pro období před nástupem do školy je zásadním vývojovým krokem přechod z tzv. egocentrického myšlení k myšlení konkrétnímu, které je předlogické a vyznačuje se jednoduchým logickým uvažováním:

- Egocentrické myšlení - Dítě vnímá veškerý svět přes sebe, nevnímá ostatní.
- Předlogické myšlení - Vnímání světa je subjektivně zkresleno a jeho odraz v myšlení dítěte také. Často bývají závěry této jednoduché dětské logiky úsměvné.⁹

V tomto období se výrazně projevuje bohatá fantazie dítěte. Tato rozvinutá fantazie a představivost nalézá svůj výraz v dětských hrách, oblíbenosti pohádek, výtvarném projevu a také se odráží v myšlení, jednání a řeči. Tento jev lze stručně charakterizovat jako "vymyšlení si", což zahrnuje i projevy magičnosti a antropomorfismu, kdy neživým věcem připisujeme lidské vlastnosti. V tomto období je dítě schopno jednodušších logických operací a aktivně tvoří svůj vlastní svět, vnímaný jako základna jistoty a bezpečí. Když se dítě setká s něčím, co nechápe, rádo si to doplní fantazií, aby mu situace byla srozumitelnější. Zatímco abstraktní myšlení ještě není plně rozvinuté, začíná si budovat první předpočetní a početní představy. Současně s rozvojem myšlení probíhá i vývoj řeči.¹⁰

Mladší děti v předškolním věku nemají plné pochopení toho, že objekt může projít změnou a přesto zůstat stejným objektem. Kombinují vnější vzhled s podstatou, protože pokud něco vypadá určitým způsobem, automaticky předpokládají, že takové to je. Nezohledňují možnost, že nové uspořádání se může nakonec vrátit do původního stavu. Postupně se předškolní děti učí principům návratnosti v souvislosti s různými změnami (podle složitosti). Jejich schopnost chápat, že se mohou najednou měnit různé vlastnosti objektu, ještě není plně rozvinutá.¹¹

S rozvojem slovní zásoby a schopnosti vyjadřování se, se rovněž formuje myšlení. Úroveň řeči je odrazem úrovně myšlení, a v předškolním věku je charakteristické jednodušší názorné myšlení. Děti vytvářejí základní nadřazené pojmy. Spojují hrušku a jablko pod společný pojem ovoce, nebo kočku a psa označují jako zvířátka. Egocentrické myšlení se odráží i v tzv. egocentrické řeči, kdy dítě komentuje své aktivity bez nutnosti okamžité odezvy. S postupem času se tato řeč transformuje do tzv. vnitřní řeči, což reflektuje vnitřní myšlení. V předškolním období dítě dokáže formulovat věty a vyprávět krátké příběhy. Jeho učení často probíhá skrze nápodobu, kdy napodobuje řeč dospělých ve svém okolí. Předškolní děti mohou projevovat

⁹ Srov. JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*, s. 12-13.

¹⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 13-14.

¹¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M., LISÁ, L. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*, s. 175.

tzv. dramatismy, protože jejich koordinovaná řeč a myšlení nejsou ještě plně vyvinuty. Toto může způsobit, že nedokážou vždy rychle a adekvátně vyjádřit své myšlenky. Častým jevem je též přítomnost vad výslovnosti, známých jako dyslálie. Tyto problémy často souvisejí s výměnou mléčných zubů, což může způsobovat obtíže s výslovností sykavek a jiných hlásek.¹²

2.1.2 Vývoj paměti a pozornosti

Pozornost dítěte roste v souladu s dozráváním jeho centrální nervové soustavy. Dochází ke zlepšení kapacity paměti a schopnosti zapamatování. V předškolním období ještě nedochází k využívání tzv. paměťových strategií, jako jsou asociace nebo logické vyvozování... spíše jde o intuitivní formy zapamatování. Paměť dětí v tomto věku bývá označována jako útržkovitá a nesystematická, což ovlivňuje hry zaměřené na procvičování paměti. Schopnost zapamatování je přímo propojena s úrovní schopnosti soustředění pozornosti. Čím vyšší je kvalita schopnosti koncentrace, tím lépe si dítě dokáže zapamatovat nové informace. Pokud se nedaří soustředit, má dítě problém s účinným zapamatováním informací. Skutečně výrazný rozvoj paměti a pozornosti probíhá až v mladším školním věku.¹³

2.2 Percepčně motorické funkce

2.2.1 Zrak

Zrakové vnímání dítěte se postupně zdokonaluje, což se projevuje lepším viděním zblízka a schopností vnímat detaily. Dítě začíná rozpoznávat a odlišovat i stranově obrácené tvary, a je nezbytné, aby ovládalo základy pravolevé orientace. Klíčovým aspektem je rozvoj schopnosti analyzovat a syntetizovat informace zrakem, což se projevuje tím, že umí skládat puzzle a stavět stavebnice. Dítě systematicky prohlíží obrázky, třídí prvky podle různých kritérií, například podle barvy, a dokáže jednotlivé prvky skládat do soudržného celku. V tomto období se dítě také začíná orientovat v prostoru, protože dochází k rozvoji prostorové orientace a představivosti.¹⁴

2.2.2 Sluch

Sluchové vnímání dítěte se rozvíjí. Je schopno rozpoznat některé hlásky, ačkoliv nemusí být seznámeno se všemi písmeny. Shluky souhlásek, jako například ve slově „vlk“, mohou být pro něj v této fázi náročné. Dítě už umí rozlišovat podobně znějící

¹² Srov. JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*, s. 15-16.

¹³ Srov. *Tamtéž*, s. 17-18.

¹⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 18.

slabiky a hlásky a identifikovat shodná či odlišná slova. Mělo by být schopné sluchové orientace, což zahrnuje rozpoznání směru zvuku, jeho intenzitu a délku.¹⁵

2.2.3 Motorika

Rozvoj motoriky u dětí se stále zlepšuje a zdokonaluje. Dítě dosahuje lepší koordinace a motoriky, projevuje svou obratnost. Ve čtyřech až pěti letech již bravurně utíká, běhá po schodech, skáče, leze po žebříku, stojí na jedné noze a s radostí napodobuje dospělé v různých činnostech. Jeho zručnost ho činí stále soběstačnějším, například dokáže sám sebe obléknout a umýt si ruce. Trénuje svou zručnost při hrách s kostkami, pískem nebo při kreslení. Dokáže napodobit různé směry čar. V pěti letech zvládne nakreslit čtverec a v šesti letech trojúhelník. Čtyřleté dítě může namalovat realistický obraz jen v obrysech. Kresba pětiletého dítěte je už podrobnější a vyžaduje vyšší úroveň jemné motorické koordinace.¹⁶

2.3 Emoce

2.3.1 Emoce a socializace

Socializační proces zahrnuje:

- Vývoj sociální reaktivity – dítě je schopno navázat vztahy s různými lidmi ze svého okolí.
- Vývoj sociální kontroly – formování norem, které si dítě vytváří na základě určitých zákazů a pokynů stanovených dospělými, které postupně přijímá za své. Kolem třetího roku života se začínají objevovat prvky sebekontroly, kdy se učí čekat a odolávat impulzům. Začíná se spoléhat spíše na myšlenkové procesy a nemusí vždy vyjadřovat příkazy nahlas. Mezi třetím a čtvrtým rokem se projevuje jak soutěživost ve hře, tak schopnost porozumění (například utišení pláče).
- Osvojení sociálních rolí – chování a postoje, které od dítěte očekává společnost (vzhledem k věku, pohlaví...)¹⁷

„Osvojování rolí ve skupině v předškolním věku je patrné zejména z toho, jak některé děti získávají zvláštní oblibu spoluhráčů, jak některé mají tendenci poroučet druhým a jiné se jim naopak podřizují, jak se i mezi těmi, které mají sklon určovat

¹⁵ Srov. JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*, s. 19.

¹⁶ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*, s. 88

¹⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 93-99

vedení ve skupině, brzo rozlišují ty, jež si pomáhají hrubou silou, a jiné, které „diplomaticky“ volí šikovnou taktiku apod.“¹⁸

2.3.2 Emoce a nonverbální komunikace

Nonverbální komunikace je starší forma komunikace než verbální. Tento druh komunikace je považován za autentičtější. Nonverbálně jedinec vyjadřuje své emoce, pocity, city, myšlenky a vztahy s větší objektivitou. Často se o této formě komunikace hovoří jako o řeči emocí.¹⁹

Tato starší forma komunikace se projevuje různými způsoby: komunikace prostřednictvím pohledu, výrazů obličeje, pohyby, gesty, fyzickými postoji, doteky atd. Doplňuje a zpřesňuje verbální komunikaci.²⁰

V mateřské škole je komunikace klíčovým prvkem pro podporu učení a spolupráce mezi dětmi. Pro tuto podporu se využívá tzv. "komunitní kruh". Je to prostředek, který vytváří pocit bezpečí, uznání a sounáležitosti. Pro rozvoj verbální i neverbální komunikace platí určitá pravidla, která se děti učí v rámci komunitního kruhu. Děti se v tomto prostředí učí respektovat soukromí ostatních, přičemž sdělení v kruhu je považováno za důvěrné.²¹

2.4 Hra

„Hra vychází z vnitřní potřeby a významně působí na život dítěte v oblasti rozumové, sociální, emocionální, pohybové. Silným spouštěcím mechanismem pro hru je radost z činnosti v tom rozsahu a formě, ve které se svou úrovní zralosti dítě právě nachází. Nerealizuje svoji hru vědomě proto, aby se něco naučilo, ale činí to, protože ho to zajímá, těší, chce cosi prozkoumat a vyzkoušet a tím přirozeně získává zkušenosti a učí se.“²²

Kolem pátého roku se často stává, že rodiče a učitelé naznačují dětem, že hraní ztrácí na důležitosti, což může vést k postupnému snížení intenzity jejich hraní. Tím se může oslabit potenciál dítěte a jeho důvěra ve vlastní schopnosti. I když je hra základní potřebou dítěte a v předškolním věku by měla být intenzivně prožívána, tato potřeba je občas podceňována. Volná hra může také efektivně naplňovat individuální potřeby

¹⁸ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*, s. 99

¹⁹ Srov. BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Komunikace dětí předškolního věku*, s. 13-14

²⁰ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 145

²¹ Srov. BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Komunikace dětí předškolního věku*, s. 97-98

²² KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*, s. 128

podle Maslowovy pyramidy. Hra je tedy v jádru spojena s fyziologickými potřebami. V oblasti pedagogiky se hra využívá nejen jako metoda, například k motivaci, ale také jako prostředek pro výchovu a vzdělávání.²³

V předškolním období začíná převažovat hra asociativního typu, kde se děti navzájem sledují, ale zároveň si stále hrají individuálně. Později vstupuje kooperativní hra do popředí, kde jsou role rozdělené, a každé dítě přispívá svým dílem ke společnému projektu. Existují také různé formy hry:

- Funkční – činnostní - procvičování tělesných funkcí
- Konstruktivní – realistický - konstrukce věcí ze specifického materiálu (kostky, různé scénky s figurkami, vláčky, stavby z písku...)
- Iluzivní - hraje si s hadříkem jako s peřinkou, s klacíkem jako s puškou...
- Úkolové hry - skrz hru dítě získává zkušenosti se sociálními rolami a hraje si na prodavače, princeznu, maminku...²⁴

2.5 Hudební vývoj dítěte

Prenatální zkušenost je vysvětlena jako prožívání a vnímání hudby plodu v těle matky, která hudbu poslouchala, nebo interpretovala. Už v průběhu 20. století se v zámoří matkám doporučovalo, aby pro své nenarozené děti zpívaly, což mělo podpořit rozvoj hudebního nadání jejich budoucích potomků. V období od narození do tří let se vyvíjí sluch a jeho schopnost rozlišovat tóny a zvuky, to se projevuje například schopností rozeznat hlas matky od ostatních hlasů. Během prvních měsíců života je dítě velmi náchylné na hlasité zvuky (má výrazné soustředění na zvuk) – tzv. sluchová dominanta. Citlivost sluchu se postupně zvětšuje. Mezi druhým až sedmým měsícem života dochází k tzv. „sensitivnímu období“, kdy se formuje silné citové pouto mezi dítětem a hlavní pečující osobou, obvykle matkou. Porušení této vazby může mít negativní dopady na sociální interakce dítěte a může vést k ztrátě jeho citlivosti na matčin zpěv a další hudební projevy. Sdílený hudební projev mezi dítětem a matkou pomáhá upevňovat toto citové pouto a může posilovat sensitivní období. Začátky hudebního vývoje dítěte jsou nicméně více spojeny s prožíváním rytmu a jeho

²³ Srov. KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*, s. 128- 130

²⁴ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*, s. 99-101

biologickým rytmem těla. Okolo šesti měsíců věku reaguje na rytmickou hudbu spoutáními pohyby těla a dále se tyto pohyby zpřesňují během třetího roku života.²⁵

V období mateřské školy (přibližně od čtyř do šesti let) má dítě již výborné předpoklady (fyzické i psychické) pro aktivní zapojení se do hudebních aktivit - zpěvu, pohybu s hudebními nástroji a poslechu hudby. Ve věku čtyř let dochází k rozvoji motorických a sluchových dovedností, a do šesti let se zdvojnásobuje jeho schopnost vnímat a rozlišovat výškové tóny. Pravidelné cvičení podporuje formování silnějšího a čistějšího hlasového projevu. Je důležité, aby dítě bylo schopno kontrolovat hlasitost svého zpěvu tak, aby se slyšelo a dokázalo odlišit svůj hlas od ostatních. Dětský hlas bývá v předškolním věku slabší a hlasový projev ještě není plně stabilní, proto je vhodné vyhnout se přetížení hlasivek dlouhým zpěvem. Některé děti mohou mít pocit, že zaostávají ve svém hudebním projevu (zejména pokud mají málo zkušeností s formováním svého hlasu atd.). Jedná se o tzv. dětskou nezpěvnost, která může souviset se začínajícími foniatrickými a logopedickými problémy. Pro nápravu nezpěvnosti se doporučuje cvičit hlas například pomocí „brumenda“, prací s nosovými hláskami a imitací různých zvuků, jako jsou např. zvuky zvířat.²⁶

²⁵ Srov. SLAVÍKOVÁ, Marie. Hudební vývoj dítěte v předškolním věku.[online]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/14413/HUDEBNI-VYVOJ-DITETE-V-PREDSKOLNIM-VEKU.html>>.

²⁶ Srov. SLAVÍKOVÁ, Marie. Hudební vývoj dítěte v předškolním věku.[online]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/14413/HUDEBNI-VYVOJ-DITETE-V-PREDSKOLNIM-VEKU.html>>.

3 Hudební výchova v mateřské škole

„Hudba nejpřirozenější nám jest; jak se na svět dostáváme, hned písničku, pád rajský připomínající, zpíváme: A, á, é! Kvílení, pravím, a pláč nejprvnější naše muzika jest...“²⁷

Seznámení dítěte s hudbou by mělo proběhnout již v prvních měsících života. Po představení zdroje zvuku, (např. matky), můžeme postupně začít přehrávat zvuky z reproduktorů, ovšem stále s opatrností a v omezeném rozsahu. Od čtyř let můžeme děti povzbuzovat k diskuzi o obsahu písni. Otázky by měly směřovat k odhalení toho, co má dítě na písničce rádo, a jak na ni reaguje, například pohybem nebo tancem. V hudební výchově v mateřské škole by měla být aktivita spojená s hudbou více než jen pozadím. Může zahrnovat různé aktivity, např. aktivní poslech hudby, při kterém můžeme písně interpretovat pomocí různých nástrojů a doplnit je zvonkohrou, trianglem nebo hůlkami na dvou harmonických tónech. Písně s živým tempem mohou skvěle podněcovat děti k pohybu a aktivnímu zapojení.²⁸

3.1 Tvořivost dítěte

„Potřeba dítěte vypovídat o svých představách a zážitcích se promítá do všech dětských projevů – slovního, dramatického, hudebního, výtvarného i tělesného. Do života předškolního dítěte patří hudba a pohyb právě tak, jako kniha, různé formy dětského divadla, nebo výtvarné umění. Zdravé dítě je přijímá spontánně, se zájmem a zaujetím, protože mu přinášejí radost a uspokojení a není třeba je do činností tohoto druhu nutit.“²⁹

Tvořivost není předem daná nebo hotová, ale vyvíjí se a zdokonaluje s časem. Vedením dětí k tvořivé činnosti budujeme specifický životní styl a ovlivňujeme, jak se dítě vyrovnává se svým prostředím. Tvořivé jednání je spojeno s psychickým vývojem

²⁷ KOMENSKÝ, J. A. *Informatorium školy mateřské*, s. 35

²⁸ Srov. JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*, s. 124-129

²⁹ OPRAVILOVÁ, E. *Předškolní pedagogika*, s. 124.

dítěte a má vliv na celkovou osobnost. Během aktivity mohou vzniknout různé situace a změny, a je klíčové, aby jedinec byl schopen zhodnotit důsledky svého rozhodnutí a převzít odpovědnost za své činy. V oblasti estetické tvořivosti má umění vliv na emoce, ovlivňuje vnitřní motivaci dítěte a povzbuzuje ho k samostatnému jednání. Pedagogové by měli zdůrazňovat, že podpora samostatné činnosti a projevu dítěte je důležitější než pouhé naučení ho něco zpívat. Pro rozvoj tvořivosti je užitečné využívat běžné situace jako východisko pro činnosti, které posilují aktivní přístup a pozitivní reakci na okolní výzvy. Pedagog by měl respektovat a dostatečně oceňovat úspěchy a úsilí každého dítěte. Pro rozvoj tvořivých činností je také klíčové prostředí, jeho vybavení a celková atmosféra mezi dětmi.³⁰

3.2 Hudební činnosti

Každá hudební aktivita, ať už se jedná o zpěv, pohyb, poslech nebo hru na instrumentální nástroje, má svou vlastní posloupnost. Tato posloupnost je klíčová, a aby práce byla pro dítě kvalitní a prospěšná, musíme dodržovat určité zásady. Například, když máme informace o omezeném pěveckém rozsahu dětí, nezačneme je učit zpívat v celé oktávě. Znalost jednotlivých metodických postupů nám umožňuje přizpůsobit hudební aktivity různým podmínkám, schopnostem a dovednostem dětí. Pro dosažení cílů vzdělávacího procesu podle „Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání“ je nezbytné si uvědomit, že hudební výchova má vliv na celkový rozvoj osobnosti. Hudební činnosti pozitivně ovlivňují komunikaci, tvořivost, paměť a podporují logické myšlení. Taktéž přispívají ke kooperaci, týmové spolupráci, podporují zodpovědnost a toleranci. Paní učitelka ve školce by měla být odbornicí v různých oblastech, nikoli pouze v jedné. Je důležité, aby nedocházelo k omezení dětí v možnosti prožívat hudbu pouze kvůli nedostatku vztahu k této oblasti.³¹

V rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání je vzdělávací obsah rozdělen do pěti oblastí:

- Dítě a jeho tělo – oblast biologická
- Dítě a jeho psychika – oblast psychická
- Dítě a ten druhý – oblast interpersonální
- Dítě a společnost – oblast sociálně-kulturní

³⁰ Srov. OPRAVILOVÁ, E. *Předškolní pedagogika*, s. 125-126

³¹ Srov. LIŠKOVÁ, M. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*, s. 7-8

- Dítě a svět – oblast environmentální³²

3.2.1 Zpěv a nácvik písně

„Zpěv a nácvik písní patří v MŠ k nejčastějším hudebním činnostem. Veškerý pěvecký úspěch dětí závisí na učitelce. Její zpěv by měl být pro děti vzorem. Aniž si to mnohdy uvědomujeme, děti po nás spontánně vše opakují, ať v pozitivním či negativním slova smyslu. Zpěv učitelky by měl být intonačně čistý, její ton by měl být tvořen lehce, s měkkým nasazením. Naši pozornosti by neměla uniknout ani správná artikulace a v neposlední řadě podání písně, tedy její přednes a citový výraz.“³³

Nácvik písně je spojen také s pozorností dětí, kterou se snažíme udržet motivací a hudebními činnostmi, které se obohacují a mění. Písničky se v mateřské škole nacvičují nápodobou a zpívají se opakovaně, přičemž děti postupně přidávají své hlasové příspěvky. V případě rytmicky nebo melodicky složitějších písní opakujeme s dětmi nejtěžší část jako ozvěnu. Důležité je, aby ozvěna byla krátká a logicky souvisela s obsahem písně. Text písně dětem pomáhá zapamatovat si melodii a naopak. Opora o zpěvný hlas učitelky je klíčová. Spojení zpěvu s pohybem, včetně hry na tělo, přispívá k pestrosti vokálních činností. Kromě toho můžeme využít Orffových nástrojů ke zpestření hudebních aktivit. Při nácviku se zaměřujeme na příjemnou atmosféru a radost ze zpěvu. Děti učíme méně písní, ale s důrazem na kvalitu. Provádění písně je důležité jak pro pochopení obsahu, tak pro správné držení těla a nadšení pro zpěv. Nácvik a kultivace zpěvu jsou spojeny s různými hudebními činnostmi, kdy každé opakování zdůrazňuje určitý aspekt. Například správné frázování, výslovnost, rytmickou přesnost, výraz nebo spojení zpěvu s pohybem a nástroji. Příprava nácviku zahrnuje výběr vhodné písně zohledňující pěvecké možnosti dětí, roční období a určení vhodné tóniny. Důraz klademe na formu nácviku, výběr hudebních frází a nádechů, rytmicky náročná místa a další faktory. Postupně při nácviku vzbudíme u dětí zájem motivací, seznamujeme děti s písní, vysvětlujeme význam neznámých slov, a společně nacvičujeme obtížnější části písně.³⁴

³² Srov. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. [online], s. 14 Dostupné z <https://www.msmt.cz/file/56051/>.

³³ LIŠKOVÁ, M. *HUDEBNÍ ČINNOSTI pro předškolní vzdělávání: Nácvik písní*. [online] Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/16933/HUDEBNI-CINNOSTI-PRO-PREDSKOLNI-VZDELAVANI-NACVIK-PISNI.html>>.

³⁴ Srov. LIŠKOVÁ, M. *HUDEBNÍ ČINNOSTI pro předškolní vzdělávání: Nácvik písní*. [online] Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/16933/HUDEBNI-CINNOSTI-PRO-PREDSKOLNI-VZDELAVANI-NACVIK-PISNI.html>>.

3.2.2 Pohyb a poslech

„Pohyb a jeho spojení s hudbou je naprosto samozřejmý. Umělecké pohybové vyjádření – počínaje kejklíři a konče baletem, pantomimou, operou, či muzikálem – se bez hudební produkce neobejde. Hudba a pohyb se vzájemně ovlivňují. Hudba působí na člověka především svým rytmem. Rytmus podněcuje k podupávání nohama, pohupování, tukaní prsty apod.“³⁵

Díky pohybu dochází u dětí k rozvoji obratnosti, rychlosti a vytrvalosti. Hry a pohybové aktivity nejen posilují jejich fyzickou zdatnost, ale také přispívají k psychické odolnosti a pohodě. Pohybová aktivita však neplní pouze roli rozvoje motorických dovedností. Jejím cílem je též podporovat kognitivní funkce. Při pohybových hrách je dítě motivováno k aktivnímu myšlení, spolupráci s ostatními a respektování pravidel hry. Díky tomu pohybové činnosti umožňují komplexní rozvoj dítěte.³⁶

3.2.3 Motivace dítěte k hudebním činnostem

V mateřské škole je pro děti nejvíce motivující a povzbudivé, když paní učitelka projevuje lásku k hudbě, hraje na hudební nástroj s doprovodem zpěvu a tím obohacuje i další činnosti, což inspiruje děti k napodobení.³⁷

V kvalitativní rovině hudebních aktivit hraje významnou roli tzv. výkon. Psychický a fyzický stav dítěte může být často ovlivněn úrovní výkonové motivace. Když je motivace nízká, není dítě schopno podat kvalitní hudební výkon, a naopak přílišná motivace může mít negativní důsledky, jako je nadměrné vzrušení, nekoordinované pohyby atd. Když výkon dopadne úspěšně, dítě si odnáší pocit úspěchu, což zvyšuje jeho sebevědomí a vede k opakovaným hudebním aktivitám. Naopak, opakovaná neúspěšná zkušenost může způsobit odpor k hudebním činnostem, vytvoření psychických bloků a obavy z dalších nezdarů, což může trvat i v dospělosti. Hudební pedagogové by měli podle získaných zkušeností od žáků vyžadovat úkony, které odpovídají jejich hudebním schopnostem, a následně by měli posilovat pozitivní hudební motivaci chválou.³⁸

Ve školním prostředí by měl být aktivně vítán příspěvek dětí do programu, protože kreativní přístup může pomoci dětem získat své místo ve škole a posílit

³⁵ LIŠKOVÁ, M. *HUDEBNÍ ČINNOSTI pro předškolní vzdělávání: Návěst písní*. [online] Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/16933/HUDEBNI-CINNOSTI-PRO-PREDSKOLNI-VZDELAVANI-NACVIK-PISNI.html>>.

³⁶ Srov. NOVOTNÝ, M. *Společně se hýbeme, ve školce si hrajeme*, s. 9

³⁷ Srov. JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*, s. 22

³⁸ Srov. SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*, s. 49

sebevědomí i u těch nesmělých. Je však důležité, aby byly děti povzbuzovány a informovány o této možnosti, aby věděly, že mají prostor k vyjádření. Následně by měly být odměněny pochvalou, která zároveň slouží jako motivace. Bohužel, často se na takové povzbuzení zapomíná.³⁹

Myslím si, odměnit dítě za provedenou práci je důležité pro jeho motivaci, a to nejen v mateřské škole. Odměnou myslím např. právě již zmíněnou pochvalu. Dítě bude spokojené a bude mít pocit, že úkon zvládlo dobře a neztratí chuť do dalších úkonů, či cvičení.

³⁹ Srov. JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*, s. 68

4 Rytmické cítění a hudební výrazové prostředky

Pro potřeby práce bych ráda ještě doplnila kapitolu o rytmičtém cítění a hudebních výrazových prostředcích (rytmus, tempo, harmonie, melodie). Protože plánuji začlenit hru na tělo a práci s bubínky do své práce, zahrnuji do kapitoly i učení Carla Orffa.

4.1 Rozvíjení rytmičtého cítění

„Rytmičtė cítění, schopnost jedince vnímat a emocionálně prožívat metrorytmičtė vztahy (rytmus, metrum, puls) v hudbě. Představuje základ ontogeneze hudebnosti jedince a dalšího vývoje jeho hudebního nadání a hudebního talentu.“⁴⁰

Myslím si, že nejlepší způsob, jak popsat rozvoj rytmičtého cítění u dětí předškolního věku, je prostřednictvím samotné hry. Zvolím si tedy popis „**Hry na echo**“:

Jde o precizní opakování rytmičtého motivu, kdy se k dvoutaktům vracíme opakovaně, aby se to pro děti stalo téměř automatickým. To, co se dítě naučí při hře na tělo, se následně přeneso do hry s rytmičtými nástroji, a poté do hraní na xylofony, zvonkohry a další. Skrze různá říkadla si dítě prožije mnoho rytmičtých kombinací. Tato hra probíhá ve skupině. Opakovaným procvičováním složitějších rytmů se snažíme zajistit, aby je již všechny děti zvládly. Poté přichází fáze hry na tělo, kdy kombinujeme všechny zvuky, které vznikly. Dupání (nejhlubší tón), pleskání, tleskání (vyšší tón) a luskání (nejvyšší tón). Před "hrou na tělo" si dobře připravíme tělo tím, že sedíme vzpřímeně s uvolněnýma rukama. Celá hra probíhá bez přerušování zvuků. Paní učitelka by měla zajistit, aby její "tanec v sedě" byl inspirativní k napodobení a zvuk, aby přinášel radost z pohybu po celou dobu cvičení. Slovo samo o sobě je také rytmičtė, a můžeme tak ve hře pokračovat tím, že sestavíme slova do jednoho celku - dvouslabičná, třislabičná, jednoslabičná, čtyřslabičná. Takový rytmus se

⁴⁰ HOLAS, M. *Malý slovník základních pojmů z hudební pedagogiky a hudební psychologie*, s. 61

objevuje v různém pořadí v dětských písničkách. S hrou na tělo se spojuje možnost improvizace, která se učí jako hudební dovednost v rámci Orffovy školy.⁴¹

4.1.1 Ukolébavky

Základem ukolébavky je nezaměnitelný hlas matky, který by měl dítě obejmout láskou a vytvářet pocit bezpečí, i když slovům ještě zcela nerozumí. Ukolébavka zpívaná matkou nese nezaměnitelnou hodnotu, kterou nelze nahradit. Může to být klidná písnička, která dítěti přijde příjemná. Mezi oblíbené ukolébavky patří například „Halí, belí“. Matky by měly zpívat svým dětem ukolébavky každý den od narození, čímž si dítě postupně zvyká na matčin hlas. I když matka bude v jiné místnosti a pohroužená do svých činností, zpěv může dítě vnímat jako zdroj jistoty a bezpečí. Zpěv matky při jejích činnostech je přirozeným projevem radosti, stejně jako u paní učitelky ve školce. Skrze ukolébavky se dítě učí mateřskému jazyku. Dítě, které je obklopené zpěvem, dokáže dříve vnímat poselství písní.⁴²

4.1.2 Říkadla

Říkadla se vlastně zpívají, hrají si s citoslovci a vymyšlenými slovy, řídí se rytmem a akustikou, přičemž verš často nese melodický prvek (většinou o dvou tónech). Rytmičnost říkadla nese pravidelný pulz, který je pro dítě významný. Skrze říkadla objevujeme a zažíváme rozmanité rytmické kombinace. Rytmus stojí na počátku všeho. K vylepšení artikulace a mluveného projevu často přispívají písničky a právě říkadla. Rozpočítadla a říkadla mají kromě rytmu další významný prvek – rým.⁴³

4.1.3 Písničky

Důležitý prvek písničky, nazvaný motiv, hraje klíčovou roli v jejím celkovém uspořádání. Celou písničku můžeme rozložit na jednotlivé motivy, což nám usnadňuje nacvičování. Stejně tak se i dětská řeč skládá z jednotlivých motivů, kterými jsou krátká sdělení. Samotné zpívání písniček je nejlepším způsobem, jak se je naučit. Motiv obvykle představuje kratší hudební část o jedné nebo více slokách, a to pro jeden hlas. Jeho charakter se však liší v závislosti na účelu, funkci a rozsahu. Písnička slouží jako forma informace o světě, podobně jako hudba, a může navodit vzpomínky na matčin hlas v ukolébavkách. Správnou výslovností při zpěvu také podporujeme zlepšení mluveného projevu dítěte. Mezi oblíbené písničky pro malé děti patří například „Skákal pes přes oves“, „Prší, prší“ a další. Zapojení výtvarné činnosti do hudební výchovy přispívá ke snazšímu zapamatování si písničky. Čím více písniček dítě naučíme, tím

⁴¹ Srov. JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*, s. 77-80

⁴² Srov. *Tamtéž*, s. 17-20

⁴³ Srov. *Tamtéž*, s. 26-77

více cvičí paměť, protože skrze písničku získává dvě formy informací – hudební a básnickou. Děti se často připojují ke zpěvu dospělých v tzv. rytmické recitaci. Píseň představuje konkrétní projev toho, co se dítě naučilo ve škole, a může také vytvářet citovou vazbu s rodiči. Písničky nám přinášejí pohled na kytky, zvířata, lidi, radosti, lidskou práci a řemesla. Mnoho písní je navíc obohaceno rytmem.⁴⁴

4.2 Hudební výrazové prostředky

4.2.1 Rytmus

„V nápěvu písní i v jiných hudebních skladbách zřídka bývají tóny a noty pouze jediného druhu. Zpravidla se střídají ve skladbě tóny rozličné délky a rozmanitého přízvuku. V tomto střídání tónů dlouhých a krátkých, přízvukných a nepřízvukných se jeví rytmus (slovo rytmus je vzato z řečtiny a znamená tok, pohyb, běh).“⁴⁵

Projevuje se v průběhu hudebních i nehudebních procesů a lze jej sledovat ve střídání ročních období, cyklu dne a noci, a dalších přirozených cyklech. Člověk nese svůj biologický rytmus, který je ovlivněn temperamentem a základními podmínkami životního prostředí. Na somatické úrovni se rytmus projevuje v srdečním tepu, dechu, spánkovém cyklu a koncentraci pozornosti. Rytmem buněk a funkcí v organismu se odlišují jednotliví lidé – zdravý od nemocného, starý od mladého. Na psychické úrovni je rytmus patrný v chování, denních návycích a prožívání člověka. Mozek a tělo vysílají mentální, fyzické a emocionální rytmy do signálů, které odrážejí náš celkový stav. Tyto signály lze pozorovat a naučit se je rozpoznávat u sebe i u ostatních. Rytmus v hudbě může podporovat proces učení, myšlení a tvorby. Rytmičká složka hudby souvisí s prožíváním a jednáním člověka.⁴⁶

„Rytmus a zvuk patří k sobě – rytmus je možné učinit slyšitelným skrze zvuk, a naopak v rozeznění zvuku je přítomen pulz a rytmus (různá frekvence chvějícího se tělesa). Plnohodnotný život potřebuje obojí – rytmus i zvuk, časovost i prostorovost, strukturu i cit, logickou realitu i oduševnělost... Jen vzájemným působením rytmu a zvuku vzniká hudba.“⁴⁷

⁴⁴ Srov. JURKOVÍČ, P. *Od výkřiku k písničce*, s. 36-48

⁴⁵ CMÍRAL, A. *Základní pojmy hudební*, s. 30

⁴⁶ Srov. KANTOR, J., LIPSKÝ, M., WEBER, J. a kol. *Základy Muzikoterapie*, s. 138-139

⁴⁷ ZELEIOVÁ, J. *Muzikoterapie*, s. 123

4.2.2 Melodie a harmonie

„Melodie je sled tónů různé výše (a zpravidla i různé délky), který má určitý hudební smysl a formální celistvost.“⁴⁸

„Nauka o harmonii obsahuje poznatky o zákonech stavby a spojování akordů, tj. trojzvuků i vícezvuků, o rozvádění disonantních akordů, o harmonizaci melodie, o používání melodických tónů v harmonii, o modulaci, jakož i pokyny k praktickému použití získaných poznatků.“⁴⁹

Melodie posiluje účinky rytmu. Píseň představuje významnou hudební formu, kde se různé přístupy melodie projevují. Melodie je charakterizována frekvencí, barvou a intenzitou zvuků. Tato hudební forma je organizována pomocí tónů do specifického uspořádání stupnic, které mohou obsahovat různý počet tónů. Na druhou stranu hudební harmonie souvisí s organizací dvou nebo více tónů ve stejném okamžiku nebo s uspořádáním dvou nebo více melodií. Harmonie je považována za nejsložitější hudební prvek. Akordem označujeme souzvuk tří a více tónů.⁵⁰

4.2.3 Tempo

„Tempo – rychlost. Tempo v hudbě určuje rychlost, s jakou po sobě následují časové jednotky, taktové doby. Tempo skladby je poměr hudebního času k času astronomickému. Čím je tempo rychlejší, tím kratší úseky astronomického času zabírají jednotlivé taktové doby a naopak.“⁵¹

Tempo je důležité jak pro prostou písničku, ale stejně tak na něm závisí i hudební stránka her. Mírné taneční tempo dodává dětským písničkám, které se často vlečou švih i bez pohybu, tempo, které je správné se v nich tzv. usadí. S odpovídajícím tempem přichází i přirozená artikulace a celkový přístup, který má vliv na chápání hudby ve všech jejích formách v budoucnosti.⁵²

Dlouhé tóny vytvářejí dojem pomalého tempa a naopak. Správné načasování reakcí a zvuků na hudbu je spojeno s rytmem, délkou not a tempem. Zvuky s monotónní charakteristikou a extrémně dlouhou nebo krátkou rytmickou hodnotou často způsobují ztrátu pozornosti.⁵³

⁴⁸ MODR, A. *Všeobecná hudební nauka: otázky a odpovědi*, s. 65

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 159

⁵⁰ Srov. KANTOR, J., LIPSKÝ, M., WEBER, J. a kol. *Základy Muzikoterapie*, s. 139-141

⁵¹ GRIGOVÁ, V. *Všeobecná hudební nauka*, s. 63

⁵² Srov. JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*, s. 71-72

⁵³ Srov. KANTOR, J., LIPSKÝ, M., WEBER, J. a kol. *Základy Muzikoterapie*, s. 137

4.3 Hra na tělo a Carl Orff

Carl Orff se snažil o modernizaci hudební pedagogiky. Integroval všechny výrazové složky hudby. Na základě rytmu propojil vokální, instrumentální a verbální aspekty s pohybem. Specifickými výrazovými prostředky umožnil aktivní zapojení dítěte do hudebně-pedagogického procesu. Místo zaměření na harmonii se přesunul k rytmu, což vedlo k preferování rytmických nástrojů. Snažil se žáky aktivovat rytmickou improvizací, vytvářením své hudby, nebo doprovodu ke skladbám. Hledal hudební nástroje, které jsou rytmické, jednoduché a blízké člověku. Později sestavil svůj tzv. Orffův instrumentář, který obsahuje dětské bubínky, triangl, dětské tympany, tamburíny, zvonky....⁵⁴

Od nejtělejšího věku děti vykonávají různé pohyby, často pak ke zvládnutí jemné motoriky je jejich lákadlem zvuk. Různé formy tleskání, pleskání, hry s prsty a pažemi a nohama umožňují rytmickou hru se zvuky, která je často doprovázena říkadly. Pojem „hry na tělo“ byl často přítomen v díle Schulwerk od Carla Orffa. Jeho koncept hudby pro děti nazval „hudba elementární“, která je snadná a přirozená. Bavorský rozhlas vysílal po válce jeho ukázky Schulwerku a v Salzburku vznikl „Orffův institut“, který předával jeho učení dál a zajímal se kromě hudby také o pohyb. Díky obrovskému zájmu cestoval nejen po Evropě, ale i Asii, Americe a Africe.⁵⁵

Účinný postoj při hře na tělo se dá přirovnat k „tanci v sedě“, který je uvolněný a radostný. Tuto aktivitu bychom neměli chápat jako abstraktní rytmické cvičení, ale jako hudebně – pohybový projev.⁵⁶

⁵⁴ Srov. KANTOR, J., LIPSKÝ, M., WEBER, J. a kol. *Základy Muzikoterapie*, s. 32 - 156

⁵⁵ Srov. JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*, s. 72-74

⁵⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 77

5 Vybrané hry k rozvoji rytmického cítění

Zaměřila jsem se na přípravu her, které by měly rozvíjet kognitivní, afektivní a psychomotorické funkce předškolního dítěte. Připravila jsem si několik mnou vyzkoušených her s rytmem, kde mým hlavním cílem bylo rozvinout u dítěte rytmické cítění, protože jak jsem již zmiňovala v úvodu, tak hry hrají v životě předškolního dítěte zásadní roli. Zaujalo mě využití Orffových hudebních nástrojů, a proto jsem většinou zvolila ve svých návrzích práci s bubínky. Vzhledem k tomu, že každé dítě by nemohlo mít z finančních důvodů svůj vlastní bubínek, tak jsem bubínky provizorně vyrobila z plechovek a balonků s gumičkami. Vytvořila jsem dětem příjemné, klidné prostředí, aby mohly aktivity provozovat plně a bez rušení. Děti v průběhu činností seděly v komunitním kruhu, který by měl vytvářet pocit bezpečí a uznání. Her se účastnily i dvouleté děti, které se ale zapojily jen do nějakých jejích částí. Aktivity probíhaly ve třídě věkově heterogenní, v počtu od 8 do 12 dětí.

Každé vedení činnosti by mělo mít přípravu. Začínala jsem tím, že se děti na hru aktivizovaly (v mém případě spíše naladily). Následně jsem se děti snažila koncentrovat na hru např. říkankou, písničkou, která se hrou souvisela. Jako hlavní činnost jsem použila hry pro rozvoj rytmického cítění. Pro děti předškolního věku je důležitá motivace, odměna, ale také to, aby rytmické cvičení nebylo například moc dlouhé, protože by mladší děti neudržely pozornost. Jako odměnu jsem volila pochvalu dětí za jejich dobrou práci. Závěr přípravy spočíval ve společném uklidnění po hraní her na koberci, kdy jsem si s dětmi popovídala. U některých aktivit jsem musela zvážit rizika činnosti.

Můj cíl je u dětí rozvinout rytmické cítění, emoce, pozornost a smysl pro rytmus. Chtěla jsem, aby děti měly možnost vyjádřit svůj názor neverbálně. V některých hrách jsem zahrnula i prvky relaxace.

5.1 Bubeníček

Cíle: Rozvinout rytmické citění dítěte. Umožnit dítěti projevít emoce neverbálně.

Rizika: Hádka mezi bubínky (silné bušení do bubínku).

Použité pomůcky: bubínky, podložky na sezení v komunitním kruhu

Délka trvání: 25 minut

Aktivizace: Děti jsem se snažila s bubínky seznámit. Každému jsem dala jeden a zkoušeli jsme si, jak bubínky zní. Pověděli jsme si, že bubínky mají spoustu jiných kamarádů (hudebních nástrojů), které jsme si následně s dětmi také ukázali a zopakovali si jejich názvy. Děti si samy vyzkoušely manipulaci s bubínkem.

Říkadlo: Tluče bubeníček.

„Tluče bubeníček, tluče na buben a svolává hochy, hoši poďte ven! Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky, hola, hola, hej, nikdo nemeškej!“⁵⁷

Děti opakují po paní učitelce v daném rytmu, následně říkadlo vybubnovávají.

Motivace: Povídání o bubeníčkově - co dělá, jaký má hudební nástroj. Zahrajeme si společně na toho bubeníčka, který tluče na bubínek.

Hra s rytmem: Děti si povídají beze slov ve dvojicích skrz bubínky. První dítě zabubnuje sdělení, druhé zabubnuje zpátky své sdělení. Často se mohou bubínky tzv. hádat.⁵⁸

Průběh hry: Paní učitelka nejdříve ukáže, jak si mohou bubínky se sebou povídat. Děti si sednou do komunitního kruhu, kde každé dostane jeden bubínek. Rozdělí děti do dvojic a ty si navzájem skrz bubínky mezi sebou povídají. Zabubnuje jedna dvojice, ostatní se dívají a tak to pokračuje ve směru kruhu.

Hra v praxi: U jedné dvojice dvou silných osobností nám vznikla nonverbální hádka, která ale následně byla mnou utnuta a uklidněna. Zbytek hry probíhal v poklidu. Ukázalo se, že některé děti jsou stydlivé, klidné a stačilo jim zabubnovat krátké, tiché sdělení. Naopak některé děti, které se rády předvádí, tak se snažily bubnovat co nejdéle a nejvíce nahlas. Sama za sebe jsem byla až překvapena, jak hra děti bavila. Zajímalo je,

⁵⁷ Nejkrásnější písničky a říkadla, s. 32

⁵⁸ Srov. ŠIMANOVSKÝ, Z. Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi, s. 50.

jestli ten druhý pozná to jejich sdělení. Některé konverzace probíhaly jako běžný lidský rozhovor. U mladších dětí jsem viděla, že je baví spíše práce s bubínkem a k rozhovoru u nich úplně nedocházelo.

Zklidnění: Děti si na koberci společně sedly do kruhu, uklidnily se. Popovídaly jsme si o provedené činnosti (zda děti hraní na bubínky bavilo). Pochválila jsem je.

5.2 Indiáni

Cíle: Rozvinout rytmické cítění dítěte. Posílit pozornost dítěte.

Pomůcky: bubínky, podložky na sezení v komunitním kruhu

Délka trvání: 20 minut

Aktivizace: Procvičíme s dětmi ruce pomyslným bubnováním. Jedna ruka je dlaní vzhůru a druhá ruka má vztyčené dva prsty. Těmi prsty napodobujeme paličky a boucháme s nimi do dlaně druhé ruky jako do bubínku. Můžeme procvičovat dynamiku. Boucháme rychleji/pomaleji.

Motivace: Povídání o Indiánech - co nosí za oblečení, jaké vydávají typické zvuky, na jakém zvířátku Indiáni jezdí. Dneska si zkusíme, jak hrají Indiáni na bubínky.

Hra s rytmem: Hra je svižná. Vedoucí hráč vytleská krátké rytmické schéma a ostatní ho hned zopakují. Poté je řada na dalším.⁵⁹

Průběh hry: (V mém případě jsem použila místo tleskání bubínky). Děti si sednou do komunitního kruhu a každé dostane bubínek. Jako první zabubnuje rytmické schéma paní učitelka, opakuje ho pořád dokola, dokud ho děti nebubnují správně. Následně děti, které chtějí, zabubnují další rytmická schémata, která ostatní děti opakují. Rytmické schéma by mělo být zváženo s ohledem na věk a schopnosti dětí.

Hra v praxi: Vystřídaly se skoro všechny děti (kromě nejmladších) a některá schémata byla opravdu těžká. Musela jsem proto některé děti usměrnit a snažila se s nimi vymyslet nová a lehčí, která by ostatní děti zvládly. Ukázalo se, že opravdu většina dětí byla rytmicky zdatná a nechybí jim tzv. „hudební sluch“.

⁵⁹ Srov. ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*, s. 55.

Zklidnění: Děti si na koberci společně sedly do kruhu, uklidnily se. Popovídali jsme si o provedené činnosti (co všechno ví o Indiánech). Pochválila jsem je.

5.3 Hastrmánek

Cíle: Rozvinout rytmické cítění dítěte. Zlepšit koordinaci pohybů dítěte.

Pomůcky: modrá stužka, chřestidla, bubínky, zelený šátek

Délka trvání: 25 minut

Aktivizace: Příprava na dupání. Zvedáme jednu nohu a pokládáme na celé chodidlo. Střídáme pravou a levou nohu. Můžeme procvičovat dynamiku. Dupeme hlasitěji/tišeji, pomalu/rychle.

Písnička: Hastrman, tartman

„Ha- str – ma - ne, ta – tr – ma – ne, dej nám ků – ži na bu – ben,

bu – de – me ti bu- bno – va – ti, až vy – le – zeš z vo – dy ven.“⁶⁰

Motivace: Kdo je to ten hastrmánek? Kde žije? Co nosí na sobě? Zahrajeme si na hastrmánka, který žije v rybníčku se zelenou trávou a rákosím.

Hra s rytmem a její průběh: Do naučené písničky začleníme pohyb. Na zemi vytvoříme rybníček pomocí modré stužky. Vybrané dítě, které ztvárňuje hastrmana, se posadí do rybníčku a skloní hlavu. V ruce drží zelený šátek. Ostatní děti procházejí podél břehu rybníka s tichým chřestěním v rytmu svých kroků. Při zaznění slov "na buben" všechny děti na místě třikrát zadupají a připojí se další s bubínky. Poté se děti zase tiše pohybují kolem rybníka, jenom lehce chřestí. Když zazní pokyn "z vody ven", děti opět na místě zadupají s doprovodem bubínků. Hastrman vyskočí a zachytí jedno z dětí. To, kterého se dotkne jeho šátkem, se stává následujícím hastrmanem.⁶¹

Hra v praxi: (Hru jsem s dětmi hrála podobně, jak je výše popsáno). V průběhu hry paní učitelka může hru zrychlovat (samozřejmě dle zdatnosti dětí) a tím se chřestění změni na hlasitější a zběsilejší. Hra se může také změnit tak, že paní učitelka vybere dva hastrmánky, aby se vystřídali opravdu všichni, a ti budou chytat dvě děti.

⁶⁰ KURKOVÁ, L. *Hudebně pohybová výchova pro předškoláky*, s. 24

⁶¹ Srov. KURKOVÁ, L. *Hudebně pohybová výchova pro předškoláky*, s. 25

V roli hastrmánka se vystřídaly všechny děti, takže byly spokojené. Na začátku byl problém s tím, že většina dětí nevěděla kdy zadupat, tak jsem zvýšila dynamiku na daná slova.

Zklidnění: Děti si na koberci společně sedly do kruhu, uklidnily se, lehly si na záda. Popovídali jsme si o provedené činnosti (co všechno ví o hastrmánkovi – kde žije, co chytá...). Pochválila jsem je.

5.4 Příšera

Cíle: Rozvinout rytmické cítění dítěte. Zlepšit cítění dynamiky zvuku.

Pomůcky: chřestidla

Aktivizace: Procvičení rukou a nožiček. Plácáme dlaněmi do stehů ve stoje. Oběma rukama na stejno, následně ruce střídáme. Nejdřív pravá, pak levá. Můžeme procvičovat i dynamiku. Plácáme silněji (aby byl zvuk hlasitější), plácáme slaběji (zvuk je tišší).

Písnička: Příšera

„Pří – še - ra je di - vně zví - ře, zví - ře, co si u - ši lí - že. Cho - dí le - sem sem a tam, že - re trá - vu, ham, ham, ham.“⁶²

Motivace: Povídání o příšeře - co to je příšera, kde se příšery objevují. Zahrajeme si na příšeru z tajemného lesa.

Hra s rytmem a její průběh: Děti utvoří velký kruh a paní učitelka je rozdělí na tři skupinky po obvodu. Jedno dítě bude vybráno jako lesní příšera. V prvním až třetím taktu děti stojí a zpívají. Příšera se pohybuje dlouhými kroky, ale měkkými, připomínající chůzi po mechu. Paže má před sebou a vztyčené dlaně s otevřenými prsty. Na první dobu třetího taktu vykročí směrem k jedné skupině se vztyčenými prsty. Děti se leknou a s chřestidly prudce zachřestí, popojdou vzad. Příšera dále vyděsí stejným způsobem děti z druhé skupiny. Děti na první dobu šestého taktu reagují stejně jako první skupina. V sedmém až osmém taktu změní příšera směr chůze a na druhou dobu osmého taktu vyděsí stejným způsobem třetí skupinu. Děti reagují podobně jako předchozí skupiny. V devátém až jedenáctém taktu příšera udělá dva kroky a na slova „ham, ham, ham“ se otočí směrem k první skupině a prudce pohne rukou. Poté provede

⁶² KURKOVÁ, L. *Hudebně pohybová výchova pro předškoláky*, s. 26

stejný pohyb směrem k druhé skupině a nakonec směrem k poslední skupině (na první dobu jedenáctého taktu) zdvihne obě ruce.⁶³

Praxe hry: (Hru jsem hrála s dětmi podobně, jak je výše popsáno). Paní učitelka může změnit příšeru např. na medvěda. Přizpůsobí dětem náročnost pohybů spojeným s rytmem.

Ve třídě jsem měla spoustu mladších dětí, a proto jsem hru lehce pozměnila. Příšera nedělala tolika pohybových úkonů, chodila dokola v kruhu a „bafala“ na skupinky dětí, které se lekaly (znázorněno zvukem chřestidel). Na poslední slova „ham, ham, ham“ příšera rukama naznačila jezení skupinky (otevírání a zavírání dlaní), místo dalšího strašení.

Zklidnění: Děti si na koberci společně sedly do kruhu, uklidnily se, lehly si na záda. Popovídali jsme si o provedené činnosti (co příšera dělá – kde žije, co žere...). Pochválila jsem je.

5.5 Pantomima

Cíle: Zlepšit neverbální komunikaci dítěte. Rozvinout rytmické cítění dítěte.

Pomůcky: podložky na sezení v komunitním kruhu, bubínky pro polovinu dětí

Délka trvání: 15 minut

Aktivizace: Děti začínají jako malé květinčky s podložkami na sezení nad hlavou. Rostou postupně podle pokynů paní učitelky do výšky a na další pokyny se květinčky otáčejí za sluncem (na pravou stranu, na levou). Když prší tak se květinčky zvětšují (na špičky). Květinčky se mohou naopak zase zmenšovat, když sluníčko nesvítí.

Říkadlo: Víte, co máme na zahradě v trávě za zvířátka? Dojdeme tázáním až ke šnečkům (nebo napovíme) - následuje říkadlo.

„Šnečku, šnečku, vystrč ružky, dám ti krejcar na tvarůžky a troniček na tabáček: bude z tebe hajdaláček!“⁶⁴

⁶³ Srov. KURKOVÁ, L. *Hudebně pohybová výchova pro předškoláky*, s. 26-27

⁶⁴ *Skákal pes přes oves*, s. nečíslováno

Motivace: Zahrajeme si hru, kdy budeme všichni potichu. Nebudeme říkat žádná slova, nebudeme vydávat žádné zvuky. Nejdříve si ale musíme říct, co maminka s tatínkem (dědeček s babičkou) na té zahradě dělají. Mají tam nějakou práci?

Hra s rytmem: V odpovídajícím rytmu děláme pantomimicky činnosti např. kování, kácení stromu, řezání pilou, natírání vrat. Druhá skupina k tomu vytváří rytmickou kulisu.⁶⁵

Průběh hry: Paní učitelka rozdělí děti na dvě skupiny. Jedna skupina společně s paní učitelkou vytváří dohodnutý stejný rytmus pomocí bubínků. Druhá skupina dětí napodobuje do rytmu práci tatínků a maminek (dědečků a babiček) na zahradě.

Praxe hry: Vyskytl se malý problém. Když každé dítě dělalo něco jiného a předváděly se před sebou, vznikal místy hluk. Nakonec jsem to udělala tak, že jsme se společně domluvily na jedné činnosti a tu jsme postupně v průběhu měnily za jiné.

Zklidnění: Děti si na koberci společně sedly do kruhu, uklidnily se, lehly si na záda. Popovídali jsme si o provedené činnosti (co dělají rodiče, prarodiče na zahradě...). Pochválila jsem je.

5.6 Stisk

Cíle: Rozvinout rytmické cítění dítěte. Procvičit jemnou motoriku dítěte.

Pomůcky: podložky na sezení v komunitním kruhu

Délka trvání: 15 minut

Aktivizace: Chůze zvířátek: Běhání myšky po koberci pomocí prstíčků. Plazení se jako had po koberci. Chůze medvěda pomocí dupání. Létání motýlka.

Rytmická hra: Stisk ruky v kruhu.

Průběh hry: Děti se postaví do kruhu. Paní učitelka vydává první impuls, kdy stiskne ruku dítěti po její pravé straně a dítě pošle stisk ruky dál. Opakovat můžeme několik kol. Následně obrátíme strany a hru budeme hrát na levou ruku.

Praxe hry: Abych hru ještě pozměnila, tak jsem stisk ruky nahradila plácnutím si s kamarádem. První jsem začala plácnutím na pravou stranu a takhle to pokračovalo po

⁶⁵ Srov. ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*, s. 52.

kolečku. Následně jsem opět vyměnila strany. Stalo se, že dítě např. spletlo stranu, ale většinou se samo opravilo. Hru bych možná hrála spíše s předškoláky, protože mladší děti se často ztrácely.

Zklidnění: Děti si na koberci společně sedly do kruhu, uklidnily se. Pochválila jsem je.

5.7 Improvizace

Cíle: Rozvinout rytmické cítění dítěte. Podpořit dětskou improvizaci.

Pomůcky: míčky, bubínek, podložky na sezení v komunitním kruhu

Délka trvání: 20 minut

Aktivizace: Paní učitelka schová míčky po třídě. Děti mají na koberci zavřené oči. Když dá paní učitelka pokyn, děti začnou hledat míčky po třídě.

Říkadlo: Náš táta šel na houby

„Náš táta šel na houby, on tam někde zabloudí. Nezabloudí, neboj se, on Vám houby přinese.“⁶⁶

Motivace: Zahrajeme si houbaře. Děti, co dělá houbař? Kam chodí houbař? Budeme hledat houby, jako v té říkance hledal tatínek.

Hra s rytmem: Vedoucí bubnuje na buben a zbytek improvizuje pohybem. Děti vyjadřují předem stanovená témata např. hledání, lov, boj.⁶⁷

Průběh hry: Paní učitelka stanoví téma pohybu. Následně vybubnovává stejný rytmus stále dokola. Děti se snaží v daném rytmu napodobovat tematické činnosti.

Praxe hry: Dětem jsem zadala téma hledání v lese. Některé děti v rytmu hledaly houby, jiné např. lesní ovoce. Další hledaly srnky a posedy. Téma jsme pak obměnily za kácení, kdy děti kácely stromy v lese. S pokračováním hry jsem rytmus postupně zrychlovala a bubnovala silněji. Děti pak činnosti prováděly rychleji a bavilo je to.

⁶⁶ Nejkrásnější písničky a říkadla, s. 150

⁶⁷ Srov. ŠIMANOVSKÝ, Z. Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi, s. 52

Zklidnění: Děti si na koberci společně sedly do kruhu, uklidnily se, lehly si na záda. Popovídali jsme si o provedené činnosti (co dneska při hře dělaly...). Pochválila jsem je.

Závěr

Bakalářská práce popisuje rozvíjení rytmického citění u dětí předškolního věku pomocí her s rytmem. Jsou v ní obsaženy základní poznatky, jak o samotném vývoji dítěte v mateřské škole, tak o hudební výchově, rytmickém citění a hudebních výrazových prostředcích.

Myslím, že můj cíl se povedlo splnit. Rozvinout rytmické citění u dítěte se dá určitě hlavně zpěvem, ale také právě hrou. Paní učitelka by měla být pěveckým vzorem pro děti, ale původ rytmického citění, nebo nějakého hudebního citění je důležitý už v začátcích, tedy v rodině. Pokud rodina s dítětem nezpívá, neposlouchá hudbu, tak dítě nebude mít pravděpodobně tak rozvinuté hudební znalosti a citění rytmu. Na rozvíjení rytmu u novorozence, či batolete by se měla podílet hlavně maminka (např. ukolébavkou), díky jejímu hlasu se dítě cítí milované a v bezpečí. O rozvinutí rytmického citění by se poté měly snažit paní učitelky ve škole. K tomu aby paní učitelka dosáhla rytmického citění dítěte, může v hudební výchově použít i hudební nástroje, které výchovu ozvláštní. Já sama jsem v popsání hrách často využívala Orffův hudební instrumentář. Popisované hry jsem pozměňovala vzhledem k dané situaci a daným dětem ve škole. Návrhy jsou psané tak, aby byly obecně použitelné, ale doporučuji jejich úpravu na základě různých situací a charakterů třídy.

Ve své práci jsem použila poznatky jak z odborné literatury, tak zkušenosti a dovednosti ze svých praxí. Při čtení odborných knížek mě zaujala i spousta nových aktivit, nových pojmů a zajímavých poznatků. To, co jsem se během psaní bakalářské práce naučila, určitě mohu využít v mé budoucí praxi/práci.

Je důležité, aby každý pedagog (ne jen předškolní), který pracuje s dětmi, měl zájem hlavně o blaho dětí. Zájem o to je doprovázet, rozvíjet, vychovávat, učit a pomáhat jim. Aby měl radost z každého nového splněného cíle a práce s dětmi ho naplňovala.

Seznam použitých zdrojů

BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3008-0.

CMÍRAL, A. *Základní pojmy hudební*. 9. vydání. Praha: Supraphon, 1974. ISBN neuvedeno.

GRIGOVÁ, V. *Všeobecná hudební nauka*. Olomouc: Alda, 1998. ISBN 80-85600-46-3.

HOLAS, M. *Malý slovník základních pojmů z hudební pedagogiky a hudební psychologie*. Praha: Akademie múzických věd umění v Praze, 2001. ISBN 80-85883-79-1.

HOSKOVCOVÁ, S. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1424-8.

JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?* Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-9263-7.

JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.

KANTOR, J., LIPSKÝ, M., WEBER, J. a kol. *Základy muzikoterapie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2846-9.

KOMENSKÝ, J. A. *Informatorium školy mateřské*. Druhé vydání. Praha: F. A. Urbánek, 1884. ISBN neuvedeno.

KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. 2. rozšíř. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-247-4435-3.

KURKOVÁ, L. *Hudebně pohybová výchova pro předškoláky*. Praha: SPN, 2020. ISBN 978-80-7235-638-6.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

LIŠKOVÁ, M. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Dotisk 2. vyd. Praha: Dr. Josef Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7.

MODR, A. *Všeobecná hudební nauka: otázky a odpovědi*. Praha: Supraphon, 1970. ISBN 02-044-70.

Nejkrásnější písničky a říkadla. Praha: FRAGMENT, 2011. ISBN 978-80-253-1216-2.

NOVOTNÝ, M. *Společně se hýbeme, ve školce si hrajeme*. Praha: Portál, 2023. ISBN 978-80-262-2032-9.

OPRAVILOVÁ, E. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5107-8.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1.

SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. Vyd. 2. přeprac. a rozšíř. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.

Skákal pes přes oves. Vyd. 5. – dotisk. Ostrava: LIBREX, 1996. ISBN 80-7228-096-1.

ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. Druhé vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-557-1.

VÁGNEROVÁ, M., LISÁ, L. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Vyd. 3. přeprac. a doplň. Praha: Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.

ZELEIOVÁ, J. *Muzikoterapie*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-237-9.

Seznam použitých internetových zdrojů

LIŠKOVÁ, Marie. HUDEBNÍ ČINNOSTI pro předškolní vzdělávání: Nácvič písni. *Metodický portál: Články* [online]. 26. 03. 2013, [cit. 2024-01-31]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/16933/HUDEBNI-CINNOSTI-PRO-PREDSKOLNI-VZDELAVANI-NACVIK-PISNI.html>>. ISSN 1802-4785.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 51 s. [cit. 2024-11-03]. Dostupné z <https://www.msmt.cz/file/56051/>.

SLAVÍKOVÁ, Marie. Hudební vývoj dítěte v předškolním věku. *Metodický portál: Články* [online]. 13. 03. 2012, [cit. 2024-03-14]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/14413/HUDEBNI-VYVOJ-DITETE-V-PREDSKOLNIM-VEKU.html>>. ISSN 1802-4785.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá rozvojem rytmického citění u dětí v mateřské škole. Zaměřuje se na hudební výchovu, kde je popsána tvořivost dítěte až po přípravy pedagoga a vhodná motivace k hudebním činnostem. Dále se pak zaměřuje na vývoj předškolního dítěte a hudební výrazové prostředky.

Ve své práci navrhuji aktivity pro rozvoj rytmického citění dítěte. Jako prostředek k návrhům jsem zvolila hru, která je velice důležitou součástí předškolního života. Rytmus je zároveň jedním z hlavních hudebních prvků, který doprovází nejen hudební svět, ale také člověka a svět biologický od samotných počátků.

Návrhy konkrétních popsaných her v poslední kapitole práce se zabývají nejen rozvojem rytmického citění, ale také kognitivních, psychomotorických a afektivních funkcí dítěte předškolního věku. Většina her je prováděna s pomocí Orffových hudebních nástrojů.

Klíčová slova: hudební výchova, rytmus, předškolní děti, hra, mateřská škola

RÁBOVÁ, B. *Rozvíjení rytmického citění u dětí v mateřské škole*. České Budějovice 2024. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce K. Ochozka.

Abstract

Developing rhythmic sensitivity in kindergarten children

The bachelor thesis deals with the development of rhythmic sensitivity in kindergarten children. It focuses on music education, describing from the child's creativity all the way to the teacher's preparation and appropriate motivation for musical activities. It then focuses on the development of the preschool child and musical means of expression.

In my thesis I suggest activities for the development of the child's rhythmic sensitivity. As a means of suggestions I have chosen a play, which is a very important part of preschool life. Rhythm is also one of the main musical elements that accompanies not only the musical world, but also the human and biological world from the very beginning.

The suggestions for specific plays described in the last chapter of the thesis deal not only with the development of rhythmic sensitivity, but also with the cognitive, psychomotor and affective functions of the preschool child. Most of the games are performed with the help of Orff musical instruments.

Keywords: music education, rhythm, preschool children, play, kindergarten